

P.J. van Koppen (2000) Kroniek rechtspsychologie:
Deskundigenbewijs in strafzaken. *Tijdschrift voor
Criminologie*, 42, 407-412

Kroniek

Kroniek rechtspsychologie: deskundigenbewijs in strafzaken

Peter J. van Koppen

Al enige jaren kijk ik niet meer naar *Sesamstraat* op televisie. Mijn jongste zoon is inmiddels te oud om daar nog interesse in te hebben. Ik kan mij echter nog een scène herinneren waarin Bert door Ernie erop wordt aangesproken dat hij een banaan in zijn oor heeft. Ernie vraagt: 'Bert, waarom heb jij die banaan in je oor?' 'Om de leeuwen weg te houden', is het logische antwoord van Bert. 'Maar er zijn hier helemaal geen leeuwen', roept Ernie uit. 'Zie je wel dat het werkt', zegt Bert.

Wij mogen deze redenering van Bert onzinnig vinden, maar hoe weten wij dat? Omdat onze kennis van de wereld ons vertelt dat leeuwen zich niet door een banaan laten afhouden van een aanval. Maar neem de volgende situatie, ook afkomstig van de televisie, en wel van de reclame. Een vrouwelijke akela loopt met een troep opgroeiende jongeren door een weiland. Allen zijn in het uniform van de plaatselijke padvinderij gekleed, met onder andere een rood shirt. De akela heeft grote borsten waarover de jongens begerige blikken laten gaan. In het weiland komen zij een stier tegen. Een jongetje denkt snel, trekt zijn rode shirt uit en wordt direct gevolgd door alle andere jongens. De scène eindigt met verwachtingsvolle blikken van de jongens naar de akela. Het aardige is dat deze scène even onzinnig is als die van Bert en Ernie. Sinds *Death in the Afternoon* weten wij dat stieren helemaal niet op de kleur rood reageren (Hemingway, 1932). Zij zijn zelfs, meen ik, kleurenblind. Stieren reageren op beweging. Zonder het deskundige boek van Hemingway hadden wij dat niet geweten. Een iets meer verborgen voorbeeld van hetzelfde fenomeen. In de ballpointzaak presenteerde het Openbaar Ministerie het verhaal dat de verdachte zijn moeder om het leven zou hebben gebracht door met een kruisboog een ballpoint af te schieten die in haar oog terecht kwam. Op basis van dit verhaal is allerlei onderzoek gedaan door deskundigen vanwege de verdediging. Daaruit bleek dat een dergelijke gang van zaken vrij onwaarschijnlijk is (Feteris, 1999). Maar heeft men zich niet met bananen en leeuwen bezighou-

den? Naar verluid leefde bij het politieteam dat de zaak onderzocht een heel andere theorie, namelijk dat de verdachte staande achter zijn moeder met de hand de ballpoint in haar oog dreef. Geen van de getuigendeskundigen heeft in zijn onderzoek met die mogelijkheid rekening gehouden. Als het politieteam gelijk heeft, is de discussie ter terechtzitting echt over bananen en leeuwen gegaan.

Getuigendeskundigen

Waar de kennis van de wereld van de rechter tekortschiet, kan hij een beroep doen op getuigendeskundigen. Dat gebeurt in toenemende mate en is in toenemende mate onderwerp van onderzoek en beschouwingen. Ook in de rechtspsychologie was het meest bediscussieerde en dus meest 'bepubliceerde' onderwerp het afgelopen jaar de rol van deskundigen en deskundigenbewijs in strafzaken. De belangrijkste Nederlandse boeken op dit gebied waren *Complex Cases* (Malsch & Nijboer, 1999) en *Harmonisation in Forensic Expertise* (Nijboer & Sprangers, 2000), nadat al enige jaren geleden Jelte Hielkema (1996) en Petra van Kampen (1998) op dit onderwerp promoveerden. Het gaat hierbij niet direct om de inhoud van het vak, maar over de wijze waarop onderzoeksresultaten bekend worden gemaakt. Welke rol moet een getuigendeskundige spelen, wat mag hij vertellen en hoe moet de rechter daarmee omgaan?; dat zijn de belangrijke vragen in deze discussie.

Deze discussie wordt uit verschillende bronnen gevoed. Een belangrijke bron bevindt zich in de Verenigde Staten, waar de vraag welk deskundigenbewijs door de rechter toelaatbaar verklaard kan worden en dus aan de jury kan worden voorgelegd tot heftige debatten leidt (Van Kampen, 1998). Tot voor kort gold in de Verenigde Staten vrij algemeen de zogenaamde *Frye*-regel, afkomstig uit een zaak waarin de vraag aan de orde was of een toen nog vrij primitieve vorm van leugendetectie toegepast mocht worden (*Frye v. United States*, 293 F. 1013, D.C. Cir. 1923). In die zaak werd beslist dat voor het toelaten van wetenschappelijk deskundigenbewijs het

nodig was dat 'the thing from which the deduction is made be sufficiently established to have gained general acceptance in the particular field in which it belongs' (cursivering toegevoegd). Dat moge voor ons een curieus criterium zijn, want ook astrologisch bewijs is algemeen geaccepteerd in het betreffende veld, maar de Verenigde Staten deden het er mee totdat recent het U.S. Supreme Court drastisch omging in *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals Inc.* (113 S.Ct. 2786, 1993). Over *Daubert*, en zijn opvolger *Kumho Tire Co. v. Carmichael* (131 F.3d 1433, 1999), zijn inmiddels boekenkasten volgeschreven, met evenzoveel uiteenlopende interpretaties (zie voor een overzicht Saks, 2000). *Samengevat* lijken de regels die het U.S. Supreme Court voorschreef in *Daubert* aanzienlijk meer dan voorheen op hoe Nederlandse rechters met deskundigenbewijs omgaan. De regels zijn simpel: de rechter beslist welk bewijs toegelaten kan worden en alle bewijs dat relevant is, is toelaatbaar. Zo doet de Nederlandse rechter dat ook.

Amerikaanse rechters gaan echter aanzienlijk verder in de eisen die zij stellen aan het bewijs dan Nederlandse rechters, en dat geldt ook voor getuigendeskundigen. De *Frye*-regel werd weliswaar afgeschaft door het U.S. Supreme Court, maar het hof sloot aan bij de *Federal Rules of Evidence*, waarin in Artikel 702 te lezen staat dat: 'if scientific, technical, or other specialized knowledge will assist the trier of fact to understand the evidence or to determine the fact in issue, a witness qualified as an expert by knowledge, skill, training, or education, may testify thereto in the form of an opinion or otherwise' (zie voor een vergelijking met Nederland Van Kampen, 1999). Dat lijkt een duidelijke regel, maar geeft nog geen oplossing hoe *junk science* (Huber, 1991) en de hoeren van het recht (Hagen, 1997) buiten de deur gehouden kunnen worden, want hoe moet de rechter nu weten of de deskundige geen quasi-deskundige is of zijn methode of theorie flauwekul. Het Hof schreef in *Daubert* daarom voor dat deskundigenbewijs alleen toegelaten mocht worden (1) als het steunt op methodes die zijn gebaseerd op wetenschappelijke methodes en procedures; (2) als het meer inhoudt dan subjectieve oordelen en ongefundeerde speculaties; (3) en behulpzaam zal zijn voor de feitenrechter. In welke mate getuigenbewijs daaraan voldoet kan, volgens het Hof, onder andere afhangen van (1) of een theorie

of techniek getoetst is; (2) de vraag of de theorie of techniek gepubliceerd is in *peer reviewed* tijdschriften; (3) de bekende of potentiële foutenmarge en de handhaving van kwaliteitsstandaards voor een techniek; en (4) of een theorie algemeen geaccepteerd is. Veel deskundigenbewijs voldoet niet aan dergelijke criteria en daarom heeft *Daubert* bij rechtspsychologen, forensisch psychologen en andere forensische wetenschappers tot nogal veel commotie geleid (zie bijvoorbeeld Duncan, 1996; Faigman, 1995; Giannelli, 1998; McCall, 1996; Penrod, Fulero & Cutler, 1995; Richardson, Ginsburg, Gatowski & Dobbin, 1995; Saks, 1994; Walker & Monahan, 1996). Formeel voldoet zelfs bewijs op grond van vingerafdrukken niet aan de door het Hof gestelde criteria (de foutenmarge is namelijk niet bekend, zie Van Koppen & Crombag, 2000).

Ontwikkelingen in Nederland

De geschetste ontwikkelingen zijn niet geheel voorbijgegaan aan Nederland. Tot voor kort werd het waarden van de feiten door de Hoge Raad geheel overgelaten aan de lagere rechter. Die toestand wordt fraai beschreven in *Complex Cases*. Dat past ook in de Nederlandse traditie die door Terence Anderson (1999) wordt omschreven als een *audit model*: de rechter houdt zich vooral bezig met het toetsen van het dossier en die toetsing gaat te vaak niet verder dan een formele toets. Dat komt nog het best tot uiting in de manier waarop in vonnissen en arresten de bewijsmiddelen behandeld worden. Het is geen vereiste dat de rechter in zijn vonnis uitlegt hoe het bewijs gewaardeerd is en hoe de beslissing uit de bewijsmiddelen kan worden afgeleid. Nederlandse rechters beperken zich in het vonnis slechts tot het benoemen van bewijsmiddelen, meestal zonder verdere uitleg. Volgens Anderson leidt deze formele opstelling tot het ondermijnen van het publieke vertrouwen in de rechtspraak (Anderson, 1999; zie ook Van Koppen, 2000a).

Maar de tijden veranderen ook in Nederland. Voor een deel ontstaan die veranderingen door de toenemende eisen die het Europese Hof stelt aan deskundigenbewijs (Van Kampen, 2000). *Harmonisation in Forensic Expertise* is een geslaagde poging om de Europese ontwikkelingen te schetsen en daarvoor voorstellen te doen.

In een aantal opvolgende uitspraken stelt de

Hoge Raad inmiddels in toenemende mate eisen aan het deskundigenbewijs. De rij begon met het *Anatomisch Correcte Poppen*-arrest (HR 28 februari 1989, NJ 1989, 748, m.nt. 't H.). Dat betrof een methode waarmee onderzocht zou kunnen worden of kinderen seksueel zijn misbruikt. Als een kind met de aangeboden anatomisch correcte poppen seksuele spelletjes zou spelen, werd aangenomen dat het kind ook seksueel misbruikt was. Er is altijd veel kritiek geweest op de validiteit van die methode, vooral omdat ook niet seksueel misbruikte, maar nieuwsgierige kinderen dergelijke spelletjes speelden (zie bijvoorbeeld Everson & Boat, 1997; Koocher, Goodman, White, Friedrich, Sivan & Reynolds, 1995). Niettegenstaande die kritiek trokken psychologen in hun rol als getuigendeskundigen op basis van het spelgedrag van kinderen nogal eens vergaande conclusies over de vraag of het kind werkelijk was misbruikt. De Hoge Raad besliste in het genoemde arrest dat de feitenrechter verplicht was te beargumenteren dat hij van dergelijk bewijs gebruik maakte als de verdediging expliciet op dit punt verweer had gevoerd. Een dergelijke argumentatie is, gezien de stand van de wetenschap, nauwelijks mogelijk, dus *exit* anatomisch correcte poppen.

Het oordeel van de Hoge Raad werd nog eens bevestigd in het *computergame*-arrest (HR 13 mei 1997, NJ 1998, 318, m.nt. 't H.). In een voordien gewezen arrest – overigens in een civiele zaak – leek de Hoge Raad weer de andere kant op te gaan (HR 17 november 1995, NJ 1996, 666, m.nt. JdB). Een vrouw beschuldigde haar jongere broer en haar inmiddels overleden vader van seksueel misbruik in haar vroege jeugd. Zij vorderde in kort geding een voorschot op de schadevergoeding van haar broer. Zij verkeerde in bewijsnood, want naast haar eigen verklaring kon zij geen bewijs overleggen dat het misbruik ook werkelijk had plaatsgevonden. Daarom overlegde zij een deskundigenrapport van dr. Bullens dat, kort gezegd, inhield dat haar verklaring geloofwaardig was omdat (1) Bullens die geloofwaardig achtte en (2) zij leed aan een posttraumatische stressstoornis, hetgeen haar verklaring dat zij in haar jeugd een trauma had opgelopen zou ondersteunen. Dat deze conclusies geen wetenschappelijke basis hebben, heb ik al elders *in extenso* beargumenteerd (zie Van Koppen & Merckelbach, 1998). Maar de Hoge Raad dacht daar anders over. Hij vond dat niet kon

worden uitgesloten dat 'een deskundigenbericht waarin de mededelingen van een partij aan een nader onderzoek worden onderworpen – onder meer door deze mededelingen in verband te brengen met aan de deskundige bekende, in dergelijke gevallen optredende psychische verschijnselen en met hetgeen hem ter zake van dergelijke gevallen uit hoofde van de deskundigheid die hij op zijn vakgebied heeft, bekend is – te zamen met de verklaring van de betrokken partij als getuige voldoende bewijs van de gestelde feiten oplevert'. Een dergelijke waardering door de feitenrechter zou echter, volgens de Hoge Raad, 'dienen te geschieden met een bijzondere, op de delicate aard van dit materiaal afgestemde behoedzaamheid'.

Het ziet er naar uit dat de Hoge Raad niettemin op een weg is waarin steeds meer eisen aan de getuigendeskundige worden gesteld en het Nederlandse systeem steeds meer op het Angelsaksische gaat lijken. In het begin van 1998 breidde de Hoge Raad de regel van het *Anatomisch Correcte Poppen*-arrest uit in een zaak die er als volgt uitzag. De politie had in het onderzoek naar de *Helmondse* carnavalsmoord voor het vergelijken van schoenzoolsporen gebruik gemaakt van de diensten van een orthopedische schoenmaker. Een wat curieuze beslissing van de politie, want een orthopedisch schoenmaker lijkt niet direct deskundig op het gebied van schoensporen en bovendien heeft de politie op dit gebied zelf deskundigen in huis, namelijk bij de CRI. De verdediging had dan ook bezwaar gemaakt tegen gebruik van de verklaring van de schoenmaker. De zaak bracht het tot de Hoge Raad en die besliste dat het Hof, als het van de verklaring van de schoenmaker gebruik maakt als bewijsmiddel in het arrest, wel wat mag uitleggen, opnieuw overigens alleen als de verdediging expliciet en gemotiveerd bezwaren tegen de verklaring van de deskundige naar voren heeft gebracht. In dat geval moet de rechter uitleggen: (1) dat de deskundige deskundig is op het gebied van schoensporen; (2) als dat het geval is, welke methode de deskundige heeft gebruikt; (3) waarom de deskundige deze methode betrouwbaar genoeg acht, en (4) in welke mate de deskundige in staat is deze methode competent toe te passen (HR 27 januari 1998, NJ 1998, 404; *Schoenmaker blij bij je leest*, m.nt. JR).

Nog recenter werd deze ontwikkeling voortgezet in het *BCA*-arrest (HR 30 maart 1999,

NJ 1999, 451, m.nt. 't H.). In die zaak had opnieuw dr. Bullens een rapport uitgebracht, nu over de verklaring van een kind dat seksueel misbruikt zou zijn. Hij gebruikte daarvoor de zogenaamde Criteria Based Content Analysis, een methode waarmee aan de hand van negentien criteria beoordeeld wordt of de verklaring van een kind geloofwaardig is (Soppe, 1997). Ook op die methode is veel kritiek geuit in de literatuur (zie bijvoorbeeld Horowitz, Lamb, Esplin, Boychuk, Krispin & Reiter-Lavery, 1997; Lamb & Sternberg, 1998; Rassin, Merckelbach & Crombag, 1997; Ruby & Brigham, 1997). Die kritiek werd in deze zaak verwoord in een verweer van de verdediging dat gebaseerd was op een rapport van prof. Merckelbach. Opnieuw besloot de Hoge Raad dat 'het Hof nader had moeten motiveren waarom het zich bij genoemde beslissing heeft gebaseerd op de eindconclusie van het Rapport van Dr. Bullens en dat daaraan niet in de weg stond hetgeen aan het verweer ten grondslag is gelegd'.

Zijn deze eisen nodig?

Zijn dit soort eisen nu nodig? Ja, en nog veel meer eisen ook (zie Van Koppen, 2000b). Die zijn niet nodig omdat getuigendeskundigen niet hun best doen of trachten de boel te belazeren. Zij zijn nodig omdat getuigendeskundigen vaak hun eigen rol in het strafproces niet goed begrijpen, methodes toepassen die ongeschikt zijn voor de forensische context, hun bevindingen te stellig presenteren of gewoon door rechters, advocaten en officieren van justitie verkeerd worden begrepen. Dit laatste probleem werd voor forensische deskundigen recent geschetst door Ton Broeders van het Nederlands Forensisch Instituut te Rijswijk (Broeders, 2000). Ik wil mij hier echter beperken tot de rol van psychologen. Rechters stellen hen op velerlei gebied vragen. De belangrijkste daarvan zijn vragen over de toerekeningsvatbaarheid van de verdachte en over het waarheidsgehalte van getuigenverklaringen. Daarnaast worden psychologen als getuigendeskundige ook geraadpleegd over onderwerpen als waarnemingen door getuigen (Wolters, 1997), de kwaliteit van verhoren (Vrij, 1997), de waarde van bekentenissen (Van Koppen, 1998), herkenningsprocedures (Van Koppen & Wagenaar, 1997), de geursoorteerproef door honden (Van Koppen, 1997), maar ook de beste

behandeling voor de verdachte en diens toekomstige gevaarlijkheid.

Twee recente publicaties kan ik in dit verband aanbevelen. Rassin en Merckelbach (1999) demonstreerden overtuigend waarom zoveel psychologen in strafzaken de mist ingaan: zij kunnen hun forensische rol – het helpen van de rechter bij waarheidsvinding en het nemen van zijn beslissingen – en de therapeutische rol waarin zij zijn opgeleid – het helpen van degene die je voor je hebt – niet goed uit elkaar houden. Die rolverwarring, zo lieten Rassin en Merckelbach zien, brengt allerlei elementen met zich mee – een precieze bespreking voert te ver voor deze kroniek – die ervoor zorgen dat veel psychologische *pro justitia* rapportages slecht of zelfs misleidend zijn.

Recent kon de minister van Justitie aan de Tweede Kamer melden dat in 95,3 procent van de gevallen een rapport van het Pieter Baan Centrum over de toerekeningsvatbaarheid van de verdachte gevolgd wordt door de rechter. De rechter heeft dus veel vertrouwen in rapportages over de toerekeningsvatbaarheid, maar de vraag is of dat vertrouwen terecht is. In haar oratie bespreekt de Amsterdamse hoogleraar forensische psychologie Corine de Ruiter onder andere die vraag (De Ruiter, 2000). Uit haar verhaal wordt een geheel ander beeld van de psychologische *pro justitia* rapportages naar voren: van standaardisatie is geen sprake, op basis van een risicotaxatie kan het toekomstig gedrag van de verdachte nog lang niet met zekerheid voorspeld worden en over het effect van een tbs-behandeling weten we heel weinig. Het grote vertrouwen in dit soort rapportages door de rechter mag dan ook verbazing wekken. En ook De Ruiter pleit voor meer eisen die aan de rapportages gesteld moeten worden.

De discussies die ik hierboven schetste over de rol van getuigendeskundigen in het algemeen en psychologen als getuigendeskundige in het bijzonder laten een duidelijke tendentie zien: het Nederlandse systeem gaat steeds meer op het Angelsaksische lijken. Dat is een systeem waarin getuigendeskundigen veel meer moeten uitleggen: over zichzelf, over het onderzoek dat zij verrichtten en hun bevindingen in de concrete zaak. Dat is een ontwikkeling die alleen maar toe te juichen is en onvermijdelijk tot een verhoging van de kwaliteit van de rechtspleging zal leiden.

Literatuur

- Anderson, T.J. (1999) 'The Netherlands criminal justice system: an audit model of decision-making', in M. Malsch & J.F. Nijboer (eds.), *Complex Cases. Perspectives on the Netherlands Criminal Justice System*, pp. 47-68, Amsterdam: Thela Thesis.
- Broeders, A.P.A. (2000) 'De forensisch deskundige in Nederland', *Trema*, 25: 366-372.
- Duncan, K.L. (1996) "'Lies, damned lies, and statistics"? Psychological syndrome evidence in the courtroom after Dauber', *Indiana Law Journal*, 71: 753-771.
- Everson, M.D. & B.W. Boat (1997) 'Anatomical dolls in child sexual abuse assessment: a call for forensically relevant research', *Applied Cognitive Psychology*, 11: S55-S74.
- Faigman, D.L. (1995) 'The evidentiary status of social science under Daubert: is it "scientific", "technical" or "other" knowledge?', *Psychology, Public Policy, and Law*, 1: 960-979.
- Feteris, E.T. (1999) 'What went wrong in the Ballpoint Case? An argumentative analysis and evaluation of the discussion in the Ballpoint Case', in M. Malsch & J.F. Nijboer (eds.), *Complex Cases: Perspectives on the Netherlands Criminal Justice System*, pp. 159-178, Amsterdam: Thela Thesis.
- Giannelli, P.C. (1998) 'Polygraph evidence: post-Daubert', *Hastings Law Journal*, 49: 895-924.
- Hagen, M. (1997) *Whores of the Court. The Fraud of Psychiatric Testimony and the Rape of American Justice*, New York: HarperCollins.
- Hemingway, E. (1932) *Death in the Afternoon*, New York: Scribner.
- Hielkema, J. (1996) *Deskundigen in Nederlandse strafzaken*, Den Haag: Sdu (diss. Rotterdam).
- Horowitz, S.W., M.E. Lamb, P.W. Esplin, T.D. Boychuk, O. Krispin & L. Reiter-Lavery (1997) 'Reliability of criteria-based content analysis of child witness statements', *Legal and Criminal Psychology*, 2: 11-22.
- Huber, P.W. (1991) *Galileo's Revenge. Junk Science in the Courtroom*, New York: Basic Book.
- Kampen, P.T.C. van (1998) *Expert Evidence Compared. Rules and Practices in the Dutch and American Criminal Justice System*, Antwerpen: Intersentia (diss. Leiden).
- Kampen, P.T.C. van (1999) 'Expert evidence compared', in M. Malsch & J.F. Nijboer (eds.), *Complex Cases: Perspective on the Netherlands Criminal Justice System*, Amsterdam: Thela Thesis.
- Kampen, P.T.C. van (2000) 'Confronting expert evidence under the European Convention', in J.F. Nijboer & W.J.J.M. Sprangers (eds.), *Harmonisation in Forensic Expertise. An Inquiry into the Desirability of and Opportunities for International Standards*, pp. 183-211, Amsterdam: Thela Thesis.
- Koocher, G.O., G.S. Goodman, C.S. White, W.N. Friedrich, A.B. Sivan & C.R. Reynolds (1995) 'Psychological science and the use of anatomically detailed dolls in child sexual-abuse assessments', *Psychological Bulletin*, 118: 199-222.
- Koppen, P.J. van (1997) 'Herkennen door honden', in P.J. van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag (eds.), *Het hart van de zaak. Psychologie van het recht*, pp. 406-425, Deventer: Gouda Quint.
- Koppen, P.J. van (1998) 'Bekennen als bewijs: bedenkingen bij het verhoor van de verdachte', *Justitiële Verkenningen*, 24: 61-73.
- Koppen, P.J. van (2000a) 'Het maatschappelijke oordeel van de rechter in concrete zaken', *Trema*, (in druk).
- Koppen, P.J. van (2000b) 'How psychologists should help courts', in J.F. Nijboer & W.J.J.M. Sprangers (eds.), *Harmonisation in Forensic Expertise. An Inquiry into the Desirability of and Opportunities for International Standards*, pp. 257-275, Amsterdam: Thela Thesis.
- Koppen, P.J. van & H.F.M. Crombag (2000) 'Oren, lippen en vingers: de waarde van oud en nieuw identificatiebewijs', *Nederlands Juristenblad*, 75: 6-12.
- Koppen, P.J. van & H.L.G.J. Merckelbach (1998) 'De waarheid in therapie en in rechte: pseudoherinneringen aan seksueel misbruik', *Nederlands Juristenblad*, 73: 899-904.
- Koppen, P.J. van & W.A. Wagenaar (1997) 'Herkennen door getuigen', in P.J. van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag (eds.), *Het hart van de zaak. Psycho-*

- logie van het recht, pp. 381-405, Deventer: Gouda Quint.
- Lamb, M.E. & K.J. Sternberg (1998) 'Conducting investigative interviews of alleged sexual abuse victims', *Child Abuse and Neglect*, 22: 813-823.
- Malsch, M. & J.F. Nijboer (eds.) (1999) *Complex Cases. Perspectives on the Netherlands Criminal Justice System*, Amsterdam: Thela Thesis.
- McCall, J.R. (1996) 'Misconceptions and reevaluations: polygraph admissibility after *Rock* and *Daubert*', *University of Illinois Law Review*, 1996: 363-422.
- Nijboer, J.F. & W.J.J.M. Sprangers (eds.) (2000) *Harmonisation in Forensic Expertise. An Inquiry into the Desirability of and Opportunities for International Standards*, Amsterdam: Thela Thesis.
- Penrod, S.D., S.M. Fulero & B.L. Cutler (1995) 'Expert psychological testimony on eyewitness reliability before and after *Daubert*: the state of the law and the science', *Behavioral -Sciences and the Law*, 13: 229-259.
- Rassin, E. & H. Merckelbach (1999) 'The potential conflict between clinical and judicial decision making heuristics', *Behavioral Science and the Law*, 17: 237-248.
- Rassin, E., H. Merckelbach & H. Crombag (1997) 'De Criteria Based Content Analysis (CBCA) als instrument om de geloofwaardigheid van getuigenverklaringen te bepalen', *Nederlands Juristenblad*, 72: 1923-1929.
- Richardson, J.T., G.P. Ginsburg, S. Gatowski & S. Dobbin (1995) 'The problems of applying *Daubert* to psychological syndrome evidence', *Judicature*, 79: 10-16.
- Ruby, C.L. & J.C. Brigham (1997) 'The usefulness of the Criteria-Based-Content Analysis Technique in distinguishing between truthful and fabricated allegations: a critical review', *Psychology, Public Policy, and Law*, 3: 705-737.
- Ruiter, C. de (2000) 'Voor verbetering vatbaar', *De Psycholoog*, 35: 423-428 (oratie Universiteit van Amsterdam).
- Saks, M.J. (1994) 'Implications of the *Daubert* Test for forensic identification science', *Shepard's Expert and Scientific Evidence Quarterly*, 1: 427-434.
- Saks, M.J. (2000) 'The aftermath of *Daubert* (*Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.*, 113 S. Ct. 2786 (1993)): an evolving jurisprudence of expert evidence', *Jurimetrics Journal*, 40: 29-241.
- Soppe, H.G.J. (1997) 'Het verhoren van kinderen in zedenzaken', in P.J. van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag (eds.), *Het hart van de zaak: Psychologie van het recht*, pp. 352-377, Deventer: Gouda Quint.
- Vrij, A. (1997) 'Verhoren van de verdachte en bekennissen', in P.J. van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag (eds.), *Het hart van de zaak: Psychologie van het recht*, pp. 469-492, Deventer: Gouda Quint.
- Walker, L. & J. Monahan (1996) '*Daubert* and the reference manual: an essay on the future of science in law', *Virginia Law Review*, 82: 837-857.
- Wolters, G. (1997) 'Herinneringen van ooggetuigen', in P.J. van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag (eds.), *Het hart van de zaak. Psychologie van het recht*, pp. 277-293, Deventer: Gouda Quint.